

ტრანსნაციონალური კორპორაციების დაბეგვის გამოცდილება ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და აზიის განვითარებულ ინდუსტრიაში

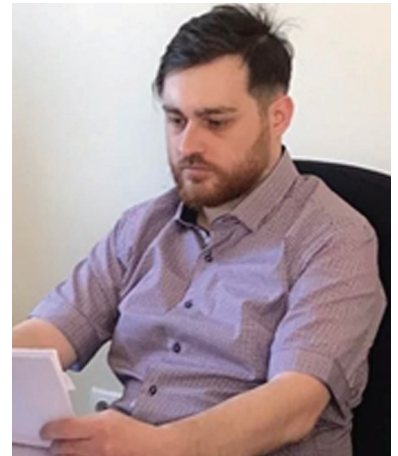
ანოტაცია

წარმოდგენილ ნაშრომში ასახულია მოსაზრებები ტრანსნაციონალური კორპორაციების გადასახადების შესახებ.

საქართველოს ევროპასა და აზიას შორის დამაკავშირებელი, ხელსაყრელი სტრატეგიული მდებარეობა გააჩნია. სწორედ ამიტომ შეიქმნა აქ ტრანსნაციონალური კორპორაციები და დოქტორანტი ანვითარებს აზრს მასზე, რომ არსებობს სხვა ახალი ასეთი კომპანიების დამკვიდრების, ზღვისპირა ქალაქებისა და საკონტინენტთაშორისო ვაჭრობის განვითარების რეალური შესაძლებლობა. რა თქმა უნდა, ქვეყანა უნდა ემზადებოდეს ასეთი პერსპექტივისთვის, მათ შორის, საჭიროა ჩამოყალიბდეს ტრანსნაციონალური კორპორაციების დაბეგვის სისტემა და შესაბამისი რეგულაციები.

ნაშრომში განხილულია განვითარებული ქვეყნების, მათ შორის, ამერიკის, ევროპის, ასევე სხვადასხვა აზიური სახელმწიფოების გამოცდილება, რაც საქართველოსთვის მისაღებ და სამაგალითო მოდელს შეიძლება დაედოს საფუძვლად.

საკვანძო სიტყვები: ტრანსნაციონალური კორპორაცია, საგადასახადო სტრუქტურა, საკონტინენტთაშორისო ვაჭრობა.

ლევან თეზიასვილი
სსუ ბიზნესის
ადმინისტრირების
მიმართულების დოქტორანტი

EXPERIENCE IN TRANSNATIONAL CORPORATE TAXATION IN THE DEVELOPED UNITED STATES AND ASIAN INDUSTRY

Levan Teziashvili

PhD student in Business Administration, SSU

ANNOTATION

The presented paper reflects the views on transnational corporation taxes.

Georgia has a favorable strategic location connecting Europe and Asia. That is why transnational corporations have been set up here and the doctoral student develops the idea that there is a real opportunity to establish other such new

companies, to develop seaside towns and intercontinental trade. Of course, the country needs to prepare for such a prospect, including the need to establish a tax system for transnational corporations and relevant regulations.

The paper discusses the experience of developed countries, including the United States, Europe, as well as various Asian countries, which can serve as an acceptable and exemplary model for Georgia.

Keywords: Transnational corporation, tax structure, intercontinental trade.

შესავალი

ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს მიაკუთვნებენ ეკონომიკური პროფილის ორგანიზაციულ წარმონაქმნებს, რომელთა მფლობელობა, მენეჯმენტი, წარმოება და საქმიანობა ხორციელდება ორ ან მეტ ქვეყანაში და სხვადასხვა სახელმწიფოს კანონმდებლობის ფარგლებშია მოქცეული. ასეთი კორპორაციები პროდუქციის წარმოებისა და მომსახურების მიწოდებისთვის ირჩევენ ყველაზე წარმატებულ ადგილს და სარგებლობენ მასპინძელი ქვეყნების საგადასახადო შეღავათებით.

დღევანდელ რეალობაში არსებობს ტრანსნაციონალური კორპორაციების ოთხი ტიპი, ესენია:

1. **დეცენტრალიზებული კორპორაცია**, რომელსაც მძლავრი წარმომადგენლობა ჰყავს მის რეზიდენტ ქვეყანაში;

2. **გლობალური, ცენტრალიზებული კორპორაცია**, რომელიც აღწევს დანახარჯების მინიმუმაციას იმ ქვეყნების მეშვეობით, სადაც მოიპოვება იაფი მუშახელი და სანედლეულო რესურსები;

3. **გლობალური კორპორაცია**, რომელსაც აქვს ეგრეთ წოდებული მშობელი კომპანიები, გიგანტები.

4. **ტრანსნაციონალური კორპორაციები**, რომლებიც იყენებს და ერთმანეთში აერთიანებს ზემოთ აღნიშნულ სამივე ფორმას.

ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს მიეკუთვნება ისეთი გაერთიანებები, რომელთა დამფუძნებელიც, შესაძლოა, იყოს ორი ან მეტი ქვეყანა და ჰქონდეს ფართო გავრცელების არეალი, ამასთან, მისი აღმასრულებელი ხელმძღვანელობა ხდებოდა დამფუძნებელი ქვეყნების გარეთ. ერთ-ერთს ასეთს წარმოადგენს „ვოლმარტი“,

რომელიც მსოფლიოს ათ უმსხვილეს კორპორაციათა ჩამონათვალშია და გამოირჩევა თავისი მასშტაბურობით. იგი ოპერირებს მსოფლიოს 28 ქვეყანაში, გააჩნია დაახლოებით 11700 „რითეილის“ ქსელური მაღაზია, სადაც დასაქმებულია მთელი მსოფლიოს მასშტაბით 2,3 მილიონი ადამიანი.

კორპორაციულ წარმონაქმნებს გააჩნიათ უპირატესობები. ისინი ცდილობენ თავიანთი საოპერაციო ნაწილი განათავსონ იმ ბაზრებზე, სადაც მათი კაპიტალი ითვლება ყველაზე ეფექტიანად, ან სადაც მუშა ხელის ანაზღაურება არის ძალიან დაბალი. ზუსტად იგივე ხარისხის პროდუქციის წარმოება, ბევრად დაბალ ფასად აძლევს კორპორაციებს იმის შესაძლებლობას, რომ მაქსიმალურად შეამცირონ ფასი პროდუქციაზე, რის საბოლოო შედეგიც იქნება მსოფლიო მასშტაბით არსებული მომხმარებლების მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება და ასევე მათი მსყიდველობით უნარიანობის გაზრდა. მეორე უპირატესობა, რასაც ტრანსნაციონალური კორპორაციები იღებენ წარმომადგენლობის სხვა ქვეყანაში გახსნით, ეს არის შესაძლებლობა გამოიყენონ საგადასახადო ცვლილებები საკუთარი ინტერესების სასარგებლოდ, კონკრეტულად კი ჩართოს საკუთარი ბიზნესი ქვეყანაში, სადაც გადასახადების დაბალი მაჩვენებელია, მიუხედავად იმისა, რომ მისი ოპერაციული საქმიანობა და სხვადასხვა მოქმედებანი შეიძლება ხორციელდებოდეს სხვადასხვა ქვეყნებში.

სხვა უპირატესობებზე შეიძლება ჩაითვალოს ის, რომ ეკონომიური საქმიანობის სანარმოებელ ქვეყანაში ჩნდება ახალი სამუშაო ადგილები, რაც ერთი მხრივ, ხელსაყრელია მოსახლეობისთვის, ხოლო მეორე მხრივ, იზრდება საბიუჯეტო შემოსავლები. კომპრომისს და დაბალი ფასების სანაცვლოდ გადასახდელ საფასურს ტრანსნაციონალური კომპანიებისთვის წარმოადგენს ის რომ, მათ უწევთ მოახდინონ შიდა სამუშაო ძალის ტრანსფერი საზღვარგარეთ. პრობლემით ბიუროს სტატისტიკის მაჩვენებლების მიხედვით (BLS) ირკვევა, რომ: 2001-დან 2010 წლამდე შუალედში ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა დაკარგა მის მიერ შექმნილი სამუშაო ადგილების დაახლოებით 33%. ციფრებში გამოხატული ეს პროცენტული მაჩვენებელი 5,8 მილიონი სამუშაო ადგილია. ეს მონაცემები ხაზს უსვამს თუ რაოდენ მნიშვნელოვანია ეკონომიკისთვის, ჰყავდეს მობილური ან ცვლილებების მიმართ მარტივად ადაპტირებადი სამუშაო ძალა, რომ ეკონომიკური ხასიათის ძვრებმა და ცვლილებებმა არ მიიყვანოს მოსახლეობა გრძელვადიან უმუშევრობამდე. ამასთან, დაკავშირებით, განათლების მიღება და ახალი უნარ-ჩვევების კულტივირება, რომლებიც პასუხობს თანამედროვე ტექნოლოგიებს და სტანდარტებს წარმომადგენენ მობილური მუშახელისა და სამუშაო რესურსის ფორმირების გზას. იმდენად, რამდენადაც ამერიკაში ერთერთი სწრაფად მზარდი ინდუსტრია გახლავთ საკრედიტო პლატფორმა, სამედიცინო სფერო, ტელე მედიცინის სერვისი და მოძრაობის დამაფიქსირებელი პროგრამული უზრუნველყოფის შექმნა.

ერთად აღებული ეს ყველა ინდუსტრია, დღესდღეობით ანაცვლებს უამრავ ამერიკულ სამუშაო ადგილს,

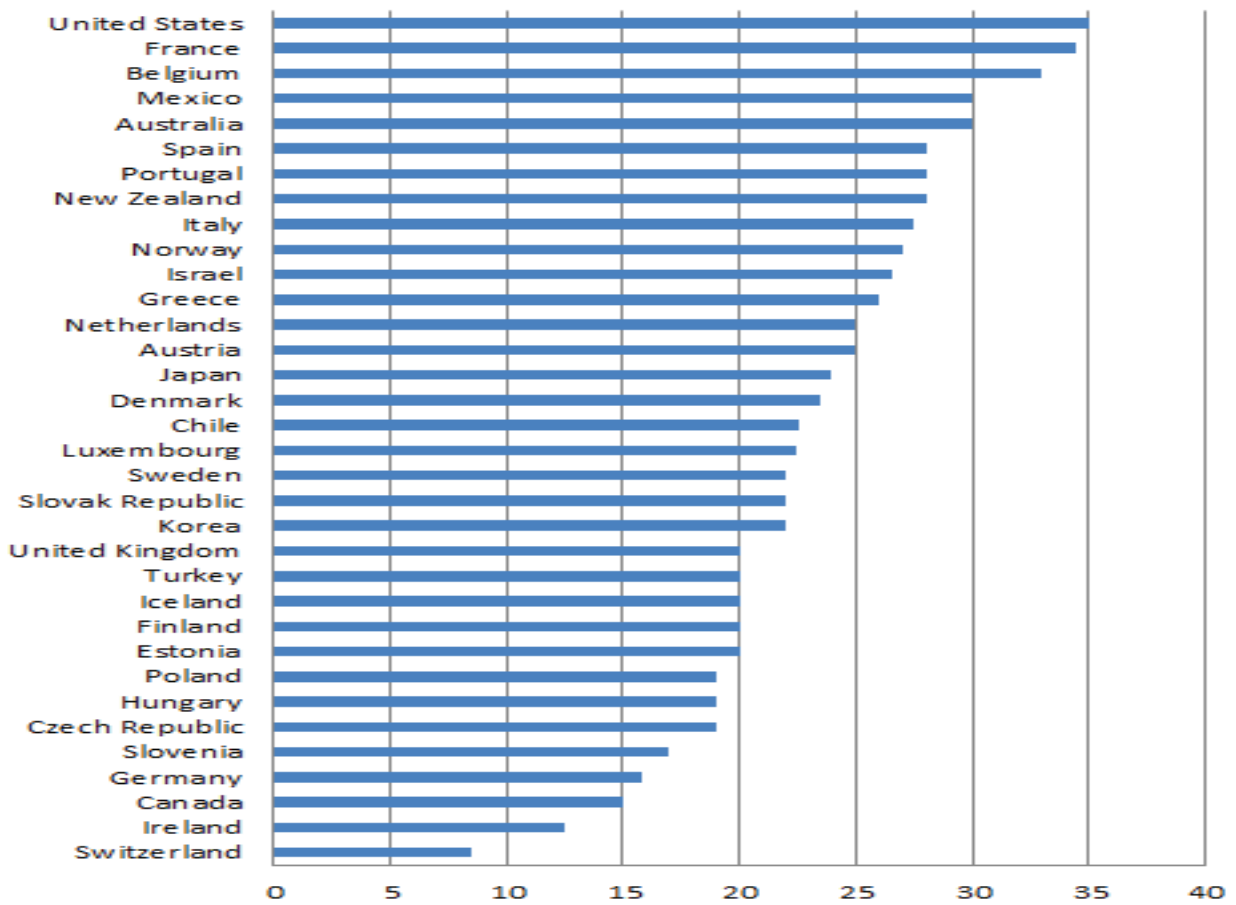
რომელიც იყო მონოდებული უცხოური მწარმოებლებისგან. ადამიანთა ჯგუფი, ვინც კრიტიკულად არის განწყობილი საერთაშორისო კორპორაციების მიმართ, ამტკიცებენ, რომ კორპორაციები ცდილობენ მოიპოვონ ბაზარზე მონოპოლია (გარკვეული პროდუქციისთვის) მომხმარებელთათვის ფასების გაზრდით. ისინი ასევე ამტკიცებენ, რომ ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს აქვთ უარყოფითი გავლენა გარესამყაროზე, რაც გამოიხატება ბუნებრივი რესურსების გამოყენებაში. ტრანსნაციონალური კორპორაციების შესვლა მიმღებ ქვეყანაში ასევე შეიძლება გახდეს მათში არსებული მცირე და ადგილობრივი ბიზნესის განადგურების მიზეზი. აქტივისტები ასევე ამტკიცებდნენ, ტრანსნაციონალური კორპორაციები არღვევენ ეთიკურ ნორმებს და აბრალებენ მათ, რომ ხშირ შემთხვევაში ეთიკური ნორმების მიღმა მოქმედებენ საკუთარი კაპიტალის გასაზრდელად. აქედან გამომდინარე, რა თქმა უნდა, ტრანსნაციონალურ კორპორაციებს აქვთ უარყოფითი მხარეები, მაგრამ თუ ქვეყანას აქვს გათვლილი და სწორად განერილი საკუთარი ეთიკის ნორმები და არის უაღრესად მონესრიგებული, ამ შემთხვევაში საქმე გვექნება სწორ კორდინირებულ მუშაობასთან.

ძირითადი ნაწილი

საინტერესო და აქტუალური საკითხია ტრანსნაციონალურ კორპორაციების დაბეგვრა, რამდენადაც ისინი ბევრ მანიპულაციაზე მიდიან შეამცირონ თავიანთი გადასახადები. აღნიშნულთან დაკავშირებით, მხედველობაშია მისაღები ცნობილი ეკონომისტების მოსაზრება კორპორაციული გადასახადის პროცენტული მაჩვენებელს სიდიდის შესახებ. საერთაშორისო კომპანიებისთვის კორპორაციული გადასახადების საპროცენტო განაკვეთი არის სრულიად ლოგიკურ ჭრილში. მსოფლიოს ქვეყნების დაახლოებით ერთ მესამედში ანუ პროცენტულად 32-33 %-ში არსებული საგადასახადო კანონმდებლობების მიხედვით, კორპორაციული გადასახადის ე.წ საშემოსავლო გადასახადის ოდენობა განსაზღვრულია 20%-ით ან ნაკლებით. ეკონომიკური ოპერაციებისა და განვითარების სააგენტოს OECD მონაცემებზე დაყრდნობით, შესაძლებელია ვნახოთ, რომ კორპორაციული გადასახადების ოდენობა საკმაოდ მრავალფეროვანია ქვეყნების მიხედვით. მაგალითისთვის, გაერთიანებულ სამეფოში კანონით დადგენილი საშემოსავლო გადასახადი არის 20%. შეიძლება ითქვას, ეს განვითარებულ ქვეყნებში არსებული გადასახადებიდან ყველაზე დაბალია. ყველაზე მაღალი გადასახადით, რაც არ უნდა გასაკვირი იყოს გვევლინება ამერიკის შეერთებული შტატები - 35%, ხოლო ყველაზე დაბალი მაჩვენებლით შვეიცარია. მხოლოდ იმის გამო, რომ ამერიკას აქვს ყველაზე მაღალი საშემოსავლო გადასახადი, ეს არ ნიშნავს, ამერიკული კორპორაციები დღეს უფრო მკაცრ საგადასახადო პოლიტიკაში არიან მოხვედრილი ვიდრე ადრე. St. Louis Federal Reserve Bank-ის მონაცემების მიხედვით, ნათლად ჩანს ბოლო 40 წლის განმავლობაში კორპორაციული -გადასახადების შემცირების ტენდენცია (იხ. დიაგრამა 1).

დიაგრამა 1

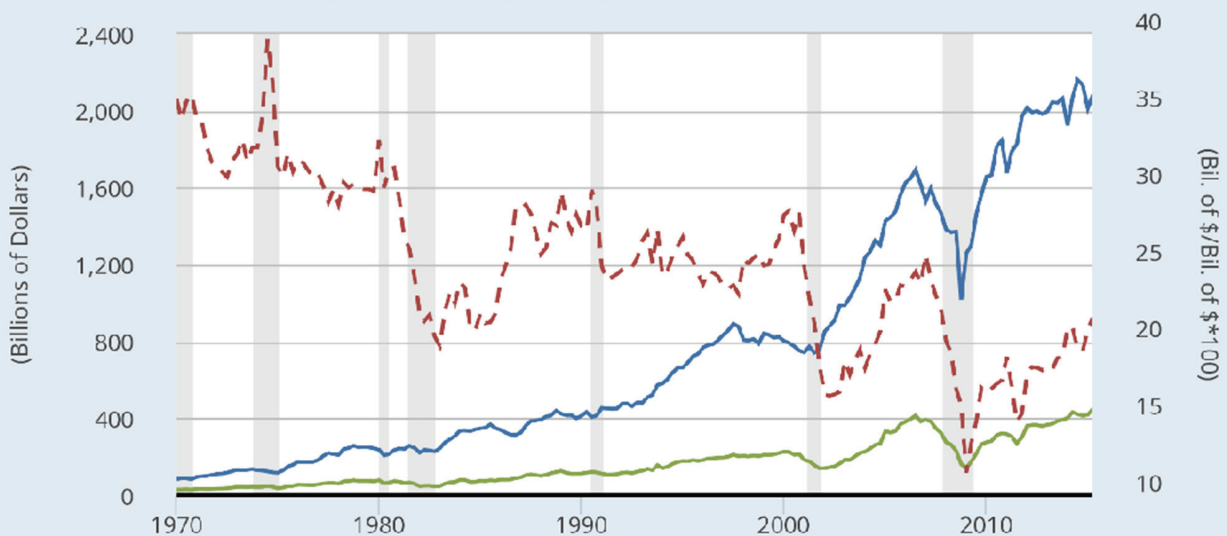
Global Corporate Tax Rates %

დიაგრამა 2

- Corporate Profits with Inventory Valuation Adjustment (IVA) and Capital Consumption Adjustment (CCAdj) (left)
- Federal government current tax receipts: Taxes on corporate income (left)
- - - Federal government current tax receipts: Taxes on corporate income/Corporate Profits with Inventory Valuation Adjustment (IVA) and Capital Consumption Adjustment (CCAdj)*100 (right)

research.stlouisfed.org

myf.red/g/3ndG

წარმოდგენილ დიაგრამაზე ნათლად ჩანს გლობალური კორპორაციული გადასახადების განაკვეთები პროცენტული წილი სხვადასხვა ქვეყნებში. აქედან ირკვევა, რომ მსოფლიოს 34 ქვეყნიდან ამერიკაში, საფრანგეთსა და ბელგიაშია გლობალური კორპორაციული გადასახადების მაღალი განაკვეთები - 30 %-ზე მეტი 35%-მდე; მექსიკასა და ავსტრალიაში - 30 %; ესპანეთში, პორტუგალიაში, ახალ ზელანდიაში, იტალიაში, ნორვეგიაში, ისლანდიაში საბერძნეთში - 25 %-ზე მეტი 30%-მდე; დაბალი - ირლანდიაში - 15 %-ზე ნაკლები და ყველაზე დაბალი - შვეიცარიაში - 10% ნაკლები.

ასევე, საინტერესოა კორპორაციების გადასახადების გადახდების ოდენობა, რომელიც წარმოდგენილია დიაგრამის სახით (იხ. დიაგრამა 2).

დიაგრამაში ასახულია ამერიკული კორპორაციების გადასახადების გადახდების დინამიკა. აქ ლურჯი ხაზი აღნიშნულია სუფთა მოგება, მწვანე ხაზი გვიჩვენებს, რომ ფედერალური მთავრობის მიერ დადგენილი კორპორაციული გადასახადების მოცულობა შეადგენს დაახლოებით 400 ტრილიონ ამერიკულ დოლარს, მაგრამ ამრიკული კორპორაციული გადასახადების ოდენობა, როგორც მოგების პროცენტული ნაწილი, წითელი ხაზი დიაგრამაზე ასახავს მას, 2015 წლის ივნისის მდგომარეობით არის დაახლოებით 21,5% რაც ისტორიული სტანდარტების მიხედვით ამერიკისთვის არის დაბალი მაჩვენებელი. აღნიშნული საპროცენტო განაკვეთი მაღალია ფინანსური კრიზისის პერიოდთან შედარებით, მაგრამ 1970 წლის შემდეგ გადასახადების შემცირების ტენდენცია ნათლად ჩანს.

როგორც ცნობილია, კორპორაციები იხდიან სხვადასხვა სახის გადასახადს, რაც განპირობებულია მრავალრიცხოვანი ფაქტორით, კონკრეტულად კი კომპანიის ფიზიკური მდებარეობითა და ბიზნესის ტიპის მიხედვით. იმისთვის, რომ კომპანიებმა აირიდონ დაბეგვრა ერთ ან რამდენიმე ლოკაციაში და ქვეყანაში, ძალიან ფრთხილად არჩევენ საგადასახადო პოლიტიკას, რომელიც, რა თქმა უნდა, ითვალისწინებს ერთზე მეტი ქვეყნის საგადასახადო კოდექსებს.

ტიპიური გადასახადებია: კორპორაციული საშემოსავლო გადასახადი (income tax), ეგრეთწოდებული

„ლოკალ ტაქსი“ (Withholding Tax), და დღგ-ს გადასახადი (reverse charge).

პირველ შემთხვევაში, კორპორაციული საშემოსავლო გადასახადი არის კორპორაციის დადეკლარირებული შემოსავლის მიხედვით და შეადგენს შემოსავლის 20% -ს.

ლოკალური გადასახადის 10%-ის დაანგარიშება ხდება კომპანიის მიერ სხვა ქვეყნებში მიღებულ პასიურ შემოსავლებზე, ქვეყანა საიდანაც მომდინარეობს კორპორაციის შემოსავლები, მოიცავს გადასახადებს, იქიდან გამომდინარე, რომ მიმღებ კორპორაციას არ ეკისრება პირდაპირი ფორმალური ვალდებულება, რომ დაადეკლარიროს შემოსავალი, რომელიც მიიღო მან საკუთარი წარმომავლობის ქვეყნის იურისდიქციის გარეთ. ხოლო დამატებითი ღირებულების გადასახადი, რომელიც გამოითვლება რეალიზებული პროდუქციის ან განუული მომსახურების საფუძველზე 18 %-ის დანამატით და იხდის სახელმწიფოს ბიუჯეტში.

ქართულ რეალობაში გადასახადების დადება კი წარმოებს შემდეგნაირად: კორპორატიულ საშემოსავლო გადასახადს კორპორაცია იხდის იმ შემთხვევაში, როდესაც თანამშრომელი არის მივლინებული რომელიმე ქვეყანაში სამუშაო მიზნით, რაც შეეხება „ლოკალ თაქსს“ ამ ტიპის გადასახადი საქართველოში წარმოდგენილი კორპორაციის ფილიალებს ეკისრებათ იმ შემთხვევაში თუ თანამშრომლობს ორგანიზაციებთან, რომელთანაც არ აქვს რეზიდენტობის ხელშეკრულება ან სერტიფიკატი. თუ მსგავსი ხელშეკრულება არ არსებობს, მაშინ ქართული ფილიალი ვალდებულია მისი წარმომავლობის ქვეყანას გადაუხადოს „ლოკალ თაქსი“ რაც წარმოადგენს დაბეგვრას მომსახურების ელემენტების შემცველ სერვისებზე და წარმოადგენს 10% გროსს. ხოლო რაც შეეხება საერთაშორისო დღგ, რაც არის ეგრეთ წოდებული დაბრუნებადი გადასახადი და პრაქტიკაში მისი ეფექტი არის ნული. იქიდან გამომდინარე, რომ საერთაშორისო დღგ-ს გადამხდელი არის არა ის კონკრეტული ფილიალი, რომელმაც მიიღო საერთაშორისო სერვისი, არამედ სათაო ოფისი, იმ ქვეყნის კანონმდებლობის შესაბამისად, სადაც არის ორგანიზაცია დარეგისტრირებული.

დასკვნა

ამრიგად, შეიძლება ვთქვათ, რომ გლობალიზაცია ტექნოლოგიური პროგრესის პირობებში გარდაუვალ პროცესად იქცა და თავისი არსიდან გამომდინარე მოახერხა მთელი მსოფლიოს მასშტაბით საზღვრების „მოშლა“ თავისუფალი ვაჭრობისა და ეკონომიკური ურთიერთქმედების საშუალებით. გლობალიზაციამ შანსი მისცა ბევრ ორგანიზაციას, აწარმოონ ბიზნეს ოპერაციები სხვადასხვა ქვეყნის ბაზრებზე და თანდათანობით ჩამოყალიბდნენ, როგორც ტრანსნაციონალურ კორპორაციები. ტრანსნაციონალურ კორპორაციად მიიჩნევა კომპანია, რომელსაც წარმომადგენლობითი ოფისი გააჩნია რამდენიმე ქვეყანაში და ცენტრალიზებულად ან რეგიონალურ დონეზე ახორციელებს მის მართვასა და კოორდინირებას. ინტერნაციონალიზაცია თავისუფალი ვაჭრობის პირობებში ბევრი ორგანიზაციისთვის გახდა შანსი, დაესახათ გლობალური მიზნები, ეწარმოებინათ ისეთი საქონელი და მომსახურება, რომელიც სხვადასხვა ქვეყნებისთვის უცხო, მაგრამ სასურველი იქნებოდა. გლობალურ გარემოში ფუნქციონირებისას ორგანიზაციის თვითმიზანია მოგების მაქსიმალიზაცია საწარმოო დანახარჯების მინიმიზაციის ხარჯზე. დანახარჯების მინიმიზაციის შესაძლებლობას კი ინტერნაციონალური კორპორაციები ახერხებენ საწარმოო ხაზის ისეთ ქვეყანაში გადატანით, სადაც ნაკლებადაა განვითარებული ეკონომიკა, სამუშაო ძალა და მატერიალები არის იაფი, რის გამოც, წარმოების დანახარჯების მინიმიზაცია საკმაოდ იოლად მისაღწევი ხდება. დანახარჯების მინიმიზაცია ინტერნაციონალური კორპორაციებისთვის ასოცირდება კონტრიბუციის ზრდით ერთეულზე, რითიც საბოლოოდ მაღალი მოგების მაჩვენებელი იდება, მაგრამ გარდა ამისა, სარგებელს ნახულობენ ის ნაკლებად განვითარებული და ღარიბი ქვეყნებიც, სადაც ხდება უცხოური კომპანიების შემოსვლა და წარმოება, რადგან ისინი ხშირ შემთხვევაში უწესებენ მაღალ კორპორაციულ გადასახადებს, როგორც ბაზარზე შესვლისთვის, ასევე რეალიზაციიდანაც, რაც მნიშვნელოვნად ზრდის ამ ქვეყნების კეთილდღეობას და ამდიდრებს ბიუჯეტს. ფირმების ინტერნაციონალიზაცია ქმნის ძალიან ბევრ

სამუშაო ადგილს. ახდენს კადრების კვალიფიცირებას სხვადასხვა პროფესიებში და ცოდნის გავრცელებას უწყობს ხელს, რაც თავის მხრივ მეტი განათკებული და კვალიფიციური მუშახელის რაოდენობას გაზრდის მოკავშირე ქვეყნებში ანუ იმ ქვეყნებში, რომლებშიც არის მსგავსი კორპორაციული ფილიალები. ეს თავის მხრივ იქნება განვითარების, პროგრესის და განათლების წინაპირობა, რომელიც გლობალიზაციის თანმსდევ პროცესად უნდა მივიჩნიოთ და ყველამ ვეცადოთ შევექმნათ სამყარო, სადაც ადამიანთა ცხოვრება, მათი განათლება და ჯანდაცვა იქნება კანონით დაცული და მიღწეული.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1 Neef j. ced.),(1998). The knowledge Economy. Boston;
- 2 Romer P. M. The Origins of Endogenous Growth. The Journal of Economic perspectives. 8(1). Pp.5-6;
- 3 Друкер П. (1993). Постэкономическое общество;
- 4 Alkaly R.(2003). The New Economy. N.Y.;
- 5 Kean j.(2009). Life and Death of Democracy. L.;
<https://www.bartleby.com/essay/Problems-and-Challenges-Faced-by-Multinational-Corporations-Mncs-F3TD6JAX73GEY>;
- 6 <https://www.ukessays.com/essays/business/issues-faced-by-the-multinational-companies-business-essay.php>;
10. http://erepository.uonbi.ac.ke/bitstream/handle/11295/58553/Kirema_Market%20Development%20Challenges%20Faced%20By%20Multinational%20Coporations%20In%20Sub-Sahara%20Africa%20A%20Case%20Study%20Of%20Basf.pdf?sequence=3&isAll owed=y;
10. <https://library.fes.de/>;
10. <https://www.cfr.org/background/corporate-taxes-globalized-world>;
- <https://www.theigc.org/project/the-taxation-of-multinational-corporations-in-developing-countries/>;
- <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2021/number/2/article/taxing-multinationals-a-fundamental-shift-is-under-way.html>.